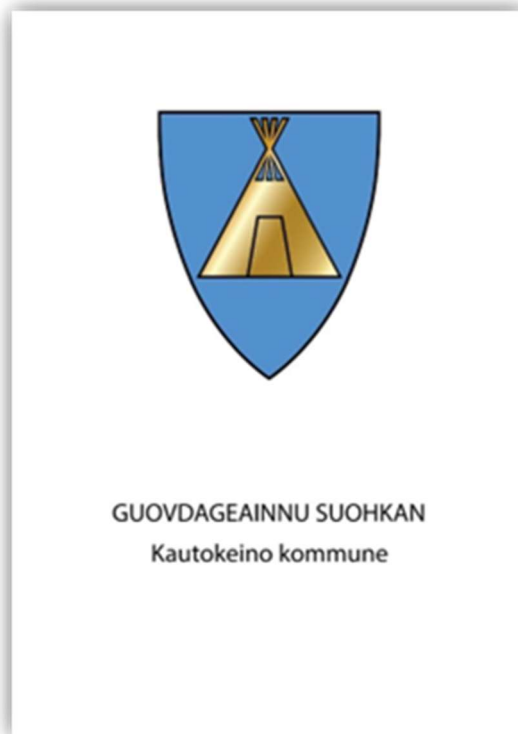

Suohkanplána servodatoassi 2025 - 2037

Guovdageainnu suohkanis

GULASKUDDANDOKUMEANTA

Mearriduvvon suohkanstivrras áššis ??.??, ??.??..24

Sisdoallu

Oassi 1 álggahus čilge Guovdageainnu višuvnna ja árvvuid, ja čujuha guđet ON guoddevašvuoda mihttomearit plánemis vuoruhuvvojit.

Oassi 2 čilge otnáš Guovdageainnu, hástalusaid ja vejolašvuodaid mat leat vuordagis, ja máid báikkálaš servodat deattuha dehálažžan

Oassi 3 bagadallá gosa mii áigut – Vuoruhanoasit main servodatmihtut, váldomihtut ja gullevaš strategijiat.

Oassi 4 čilge areálastrategiija, mii galgá čatnat suohkanplána guovtti oasi oktii

Oassi 5 čilge suohkana čuovvuleami suohkanplána servodatoasis ja mo suohkan bargá olahan váste daid boahhtevaš mihttuid suohkana plánavuogádagas.

Ovdasátni	Feil! Bokmerke er ikke definert.
1. Álggahus	Feil! Bokmerke er ikke definert.
Guovdageainnu suohkana višuvdna ja árvvut.....	5
Guoddeváš servodat Guovdageainnus	Feil! Bokmerke er ikke definert.
2. Guovdageaidnu – Kautokeino otna	7
Guovdageainnu hástalusat ja vejolašvuodát	7
Ipmárdusat mielváikkuheamis	Feil! Bokmerke er ikke definert.
3. Vuoruhanoasit Guovdageainnu váste	12
Vuoruhanoassi 1: It goassege okto - Aldri alene.....	13
Vuoruhanoassi 2: Birgejupmi buolvvas bulvii - Birgejupmi gjennom generasjoner	17
Vuoruhanoassi 3: Nana vuodđu boahtteáigái – Utviklingskraft for framtida	20
4. Areálastrategiija.....	24
5. Suohkanplána čuovvuleapmi	26

Ovdasátni

Čállo maŋŋel gulaskuddama

1. Álggahus

Suohkanplána servodatoassi lea suohkana deháleamos bajitdási plána ja stivrenreaidu. Guovdageainnu suohkana – Kautokeino kommune servodatoassi guorahallá guhkitáigge hástalusaid ja vejolašvuodaid, ja mearrida mihtuid ja strategijaid sihke Guovdageainnu servodahkii ollistaččat ja suohkana organisašuvdnii. Plána bidjá eavttuid buot suohkanlaš plánemiidda daid boahttevaš jagiide.

Suohkanplána servodatoassi fáttmasta ja namuha iešguđetlágan aktevrraid suohkanis, dat bohtet ovdán sihke teavsttas, mihtuin ja strategijain.

Doahpagat mat adnojuvvojit leat:

- Guovdageainnuservodat – buot ássit ja aktevrrat geain leat doaimmat Guovdageainnu suohkana – Kautokeino kommune geográfalaš rájiid siskkobealde
- Guovdageaidnu – fáttmasta guovlluid mat geográfalaččat leat suohkanrájiid siste, maiddá Máze ja eará giliid
- Guovdageaidnu márkan – márkanbáiki Guovdageaidnu - Kautokeino
- Guovdageainnu suohkan – Guovdageainnu suohkana organisašuvdna

Suohkanplána servodatoasi barggus lea ráhkaduvvon máhttovuođu, mii lea hábmejuvvon temáhtalaččat servodaga-, dálkkádaga- ja birrasa-, ja ekonomalaš guoddevašvuoda vuodul. Dat lea miellddusin servodatoassái.

ON miellahttoriikat leat mearridat 17 mihttomeari mo olahit guoddevaš ovdáneami. Dat lea máilmmi oktasaš bargoplána 2030 rádjai jávkadit geafivuoda, eastadit erohusaid ja bissehit dálkkádatrievdamiid. Ráđđehus lea mearridan ahte ON 17 guoddevašvuoda mihttomeari galget leahkit politihkalaš váldobálggisin dustemis dálá áiggi stuorámus hástalusaid, maiddá Norggas.

Máhttovuođu ráhkadeamis leat mii geahčadan guovddáš hástalusaid Guovdageainnus. Mii leat daid buhtastahttet ON guoddevašvuoda mihttomeriiguin ja dainna lágiin huksen nanu báikkálaš vuodu guoddevašvuoda mihttomeriid čuovvumii. Dán ipmárdusa, oktan mielváikkuhanproseassa máhcahusaid vuodul leat mii válljen guđiid guoddevašvuoda mihttomeriid čuovvut, ja bidjan vuoruhansiid main leat servodatlašmihtut, ulbmilat ja strategijiat.

Máhttovuođu ođastuvvo ja ovdánahttojuvvo dađistaga jagiid mielde, vai ON guoddevašvuoda mihttomearit vel ain buorebut ihtet oidnosii ja čielgá mo daid sáhhtá atnit ávkin suohkanis.

Guovdageainnu suohkana višuvdna ja árvvut

Min višuvdna lea:

Ofelaš Sámis – Veiviseren i Sápmi

Višuvdna “Ofelaš Sámis – Veiviseren i Sápmi” lea válljejuvvon deattuhan váste Guovdageainnu suohkana sajádaga njunuš fápmun sámi servodatovdáneamis, ja maiddá sámi giela ja kultuvrra seailuheamis ja nannemis.

“Ofelaš Sámis” govvida oavánis ja ovddasmanni geinnodaga sámi servodaga ofelažžii. Višuvdna čujuha Guovdageainnu sajádaga leahkit nanu caggin kultuvrralaččat ja gielalaččat Sámis, mo suohkan váldá ovddasvástádusa seailuhit ja ovdánahttit sámi giela, kultuvrra ja servodateallima.

Ofelažžan ii galgga Guovdageaidnu dušše doalahit iežas nanu sámi identitehta, muhto seammás oahpistit ja jodihit sámi giela, kultuvrra ja identitehta daid odđaaigásaš hástalusaid čađa. Dáinna višuvnnain áigu Guovdageainnu suohkan min kultuvrralaš ja gielalaš fámuin geatnegahttit iežas áimmahuššat sámi álbmoga historjjá ja boahpteáiggi. Višuvdna čájeha maiddá ahte mii áigut juogadit máhtu, vásáhusaid ja servodatángiruššama obbalaččat sámi servodagain.

Višuvdna deattuha dáhtu ja háliidusa ovdánahttit Guovdageainnu geasuheaddji sámi servodahkan sihke ássiide ja ealáhusaide, ja galgá seammás čahkket saji nu ahte eai-sámegielaččat maid háliidit ássat deike. Vaikke sámi seailuheapmi lea váldodeaddun, de lea lihkká dehálaš ahte norgga kultuvra bálle eallit bálddalagaid sámi kultuvrrain. Go ávkkástallá goappašat kultuvrraid buoremus beliid, de duddjo buori servodaga buohkaide, mii fas dahká buorredili ja ássanmovtta.

Min árvvut leat:

Oadjebasat - Trygg

- Mii leat fáttmasteaddjit ja árvvusatnimiin ja luohhtevasvuodain dearvvahit guhtet guimmiideamet, ja mii vuosttalldit veahkaválddi, illasteami ja rasismma.
- Mii leat rehálaččat ja luohtehahttit
- Mii bargat dan badjelii ahte buohkain geat ássat dáppe, šaddá álkit ja oadjebasat eallin

Rahpasat - Ápen

- Mii guldalit nubbi nuppi
- Mii juogadit dieđuid
- Mii leat vuorddehahttit ja meannudit buohkaiguin ámmátlaččat

Ovttarádálaččat – Samskapende

- Mii hukset searvevuoda
- Mii láhčit dili mielváikkuheapmái
- Mii ovttasbargat ja váldit ovddasvástádusa oktasaš mihtuin

Duostilat - Modige

- Mii leat doaimmalaččat ja hutkat čovdosiid
- Mii leat ovdamannit ja duostat odđa bálgáid lávkut
- Mii arvat dahkat mearrádusaid
- Mii ávkkástallat ja ovddidit sámi árbevirolaš máhtu

Dát árvvut galget láidestussan min barggus mo čoavdit suohkana servodatdoaibmama.

Guoddevaš servodat Guovdageainnus

Nationála njuolggadusain regiovnnalaš ja suohkanlaš plánemiidda, leat čielga vuordámušat ahte suohkanlašsuorgi iežas servodat- ja areálaplánemis atná vuodu ON guoddevašvuoda mihttomeriin.

Guoddevašvuoda mihttomearit speadjalastet golbma dimenšuvnna guoddevaš ovdáneamis: dálkkádat ja biras, ekonomii ja sosiála dilálašvuodat. Dán golmma dimenšuvnna čanastat mearrida lea go guoddevaš. Mihttomearit galget čujuhit guoddevaš ovdáneami geainnu oanehat ja guhkibuš áigodahkii.

Ovdánahttit Guovdageainnuservodaga guoddevažžan gáibida guhkitáigge ja ovttasrádálaš áŋgiruššama suohkanis ja aktevrain báikkálaš servodagas. Suohkanstivra, suohkanplána servodatoasi bokte, čujuha geainnu ja mihtu ovdánahttit Guovdageainnu sosiálalaččat, ekonomalaččat ja biraslaččat guoddevažžan.

Sosiála guoddevašvuodta lea sihkkarastin ahte buot olbmot ožžot buori ja vuoiggalaš vuodu ávdalaš eallimii. Mii galgat sihkkarastit buori eallinárvvu, midjiide guđet eallit dál ja boahttevaš buolvvaide.

Dálkkádat- ja biraslaš guoddevašvuodta lea dan birra ahte boahttevaš buolvvat galget beassat ávkkástallat unnimusat lihka buori luondduin go maid mii válddiimet badjelassi, ja ahte olmmošlaš ovdánemiid váikkuhusat leat unnánat go maid luondu gierdá. Mii fertet válljet diehttevaččat ja jierpmálaččat go ávkkástallat luonddu ráddjejuvvon resurssaid.

Ekonomalaš guoddevašvuodta lea ahte mii galgat sihkkarastit ekonomalaš oadjebasvuoda olbmuide ja servodahkii. Guoddevaš ekonomii ja huksen lea hástaleaddji, dat gohčoduvvon ruoná ovdáneapmi, mii galgá sihkkarastit sihke olbmuid dárbbuid ja seammás doahttalit man ollu luondu gierdá. Boahtteáiggis ássiid dárbbut čálgobálvalusaide lassánit eambbo go maid čálgoservodat nákke fállat.

Buot 17 ON guoddevašvuoda mihttomeari leat vuodđun plánemii, dasgo dat mihttomearit čatnasit nubbi nubbái. Guovdageainnu suohkana – Kautokeino kommune hástalusat leat duogážiin dasa go čuovvovaš guoddevašvuoda mihttomearit erenoamážit deattuhuvvojit servodatoasis ja gullevaš plánavuogádagas:

2. Guovdageaidnu – Kautokeino otné

Dát kapihtal čilge otná Guovdageainnu, daid hástalusaid mat čuožžilit, ja máid servodat oaivvilda dehálažžan.

Dan ovddeš servodatoasis jagis 2017:s, lei Ofelaš Sámis / Veiviseren i Sápmi višuvdnan. Das deattuhuvvui sámi kultuvra dehálaš nanu caggin ja riggodahkan suohkanii, ja ahte beroštumiin, iluin ja movttain galggai ovttaráđálašvuohta ja oktasaš dihtomielalaš ángiruššan ovdánahttit Guovdageainnuservodaga ja šaddat geasuheaddjin, sihke orrunbáikin ja ealáhusaid álggahemiide.

Guovdageaidnu lea sámi suohkan, gos eanasoassi suohkana ássiin leat sámegielagat, ja gos sámegiella ja dárogiella leat dássálagaid hálldahusgiellan. Sámegiella, sámi kultuvra ja sámi ealáhusat leat eallasat Guovdageainnus. Sámi kultuvra, identitehta ja eallinvuohki leat guovddážiin servodagas ja sámevuohka lea dehálaš birgejupmin suohkanii.

Sápmelaččat leat eamiálbmot Norggas, ja vuodđolága § 108 čujuha ahte galgá heivehuvvot nu ahte sápmelaččat sáhttet sihkkarastet ja ovdánahttit sámi giela, kultuvrra ja servodateallima. Suohkanlaš dási mearrádusain lea čielga mearkkašupmi dasa ahte sámegiella ja sámi kultuvra sáhttet seaillohuvvot ja ovdánahttot buori láhkai. Guovdageainnu suohkanis – Kautokeino kommune lea servodatdoaibman olles sámi servodahkii, go lea okta moatti servodagain gos sámegiella ja sámi kultuvra leat majoritehtain.

Sámevuohka lea čiekŋalit čadnon min servodahkii ja speadjalastojuvvo ge ollu suohkana bargguin. Gelbbolašvuohta sámegielas ja sámi kultuvrras leat guovddáš deattuhussan mángga fágasuorggis, plánat ja strategiiat hábmejuvvojit sámi perspektiiva vuodul ja ovddideapmi suohkana nannet sámi servodatguovddážiin joatká. Vaikke sámi seailluheapmi lea váldodeaddun, de lea lihkká dehálaš ahte norgga kultuvra bálle eallit bálldalagaid sámi kultuvrrain. Go ávkkástallá goappašat kultuvrraid buoremus beliid, de duddjo buori servodaga buohkaide, mii fas dahká buorredili ja ássanmovtta.

Guovdageainnu hástalusat ja vejolašvuodát

Guovdageainnu suohkanis leat mohkkás servodathástalusat. Seammás leat vánis resursat. Jus mii galgat fállat rievttis bálvalusaid daid eavttuid vuodul mat suohkanis leat boahteáigái, de fertejit suohkana bálvalusfálaldagat rievdaduvvot ja nuppástuvvot. Mii fertet vuoruhit guđiid bargguid mii čoavdit. Eambbo obbalaš lahkoneapmi, ovttasbargu rastá surggiid- ja fágarájiid, ja ovttaráđálaččat bargat suohkanservodagain, eaktodáhtolaččaiguin, organisašuvnnaiguin ja ealáhusaiguin, šaddá dehálaš. Dasa lassin fertet mii dihtomielalaččat bargat bálvalusovdánahttimiin.

Guovdageainnus lea leamašan mearkkašahtti njiedjan olmmošlogus jagi 2000 rájes. Olmmošloguprognosat čájehit ahte olmmošlohku ain joatká njiedjamis ovddusguvlui. Mánáid ja nuoraid oassi vurdojuvvo njiedjat, seamma láhkai go álbmoga bargoveahka ge. Vuorasiidlohku goargŋu. Njiedjan bargoveaga logus oktan vuorasolbmuidlogu lassánemiin, geanoahuhte servodaga ahkenanusvuoda. Dát lea hástalussan sihke suohkanekonomiijai ja bálvalusfálaldagaide boahteáiggis.

Unnit bargoveahka daguha gilvvu rievttis ja doarvái gelbbolašvuodas. Bálválusaid kvalitehta maid suohkan fállá álbmogii buot agiin, gáibida gelbbolašvuoda- ja máhttodási bálválusain. Buot oasit suohkanis vásihit dál juo váttisin rekruteret rievttis gelbbolašvuoda.

Dat valjit lassáneapmi vuorasolbmuidlogus mii lea boade boadi, váikkuha mo Guovdageainnu suohkan obbalohkái berre plánet servodatovdánahttima, ja erenoamážit mihttodallat vuorasolbmuid fuolahusbálválsa. 10 jagis vurdojuvvo duppalaštot lohku olbmui guđet leat badjel 80 jagi (2022:s 175 olbmo, 2035:s 364 olbmo). Gáibiduvvo ahte ahteheivehahtti servodat vuoruhuvvo Guovdageainnus.

Guovdageainnuservodagas leat hástalusat čadnon mánáid ja nuoraid bajásšaddaneavttuide. Áiggiid čađa leat mis čuvvon hástalusain alla bargguhisvuotta, mánát bistevaš vuollegisdienas ruovttuin, ja gáržžesorrun. Dát dilálašvuodas čuhcet mánáid bajásšaddaneavttuide ja bahábut sáhttet vásihit olggustuvvon. Skuvlabohtosat rievddadit, ja lea dárbbalaš čárvet suitehiid bajásšaddansuorggis.

Mánáid ja nuoraid iežaset raporteret earret eará Ungdata iskkadeami čađa čájeha ahte loaktin njiedja, sihke báikkálaš birraš ja skuvllas. Psyhkalaš dearvvašvuodagillámušat lassánet, ja lea negatiivvalaš lassáneapmi gárrenmirkogeavaheamis.

Duodalaš boadus jagi 2024:ii Ungdataisikkadeamis joatkkaskuvllaohppiid gaskkas čájehii ahte nuorat Guovdageainnus vuorjašuvvet eambo seksuála givssidemiin go nuorat muđui riikkas. Veahkaválddálašvuotta ja illasteapmi lea servodatváttisvuotta Guovdageainnus. Dutkamat čájehit ahte sámi servodagat vásihit eambo veahkaválddálašvuodaid ja illastemiid go eará guovllut Norggas. Veahkaválddálašvuotta ja illasteapmi váikkuha sihke ovttaskasolbmui ja báikkálaš servodahkii ollislaččat. Dá leat mánggadáfot váttisvuodas mat čuhcet iešguđet osiide eallimis, maiddái fysalaš ja psyhkalaš dearvvašvuhtii, bearraša struktuvrii ja oadjebasvuhtii lagasbirraš.

Guovdageainnuservodagas leat duodalaš álbmotdearvvašvuodahástalusat. Hástalusain leat earret eará lossa deaddu, diabetes, váibmo- ja varrasuotnadávddat, deahkke- ja dáktevigat, alla varradeaddu, ja psyhkalaš dearvvašvuodaváttut. Oassin dás leat dávdad mat vulget eallindábiin nugo unnán lihadeamis, borgguheamis ja heitot borrandábiin. Deaddu sámi eallinlági vuostá, sámecielahemiid ja guhkit áigge vealahemiid maiddái dagahit dearvvašvuhtii váikkuhusaid. Guovdageainnus leat leamašan ollu iešsorbmemat, mii čájeha dan duodalašvuoda Guovdageainnoservodaga hástalusain.

Guovdageainnus lea ealas kultureallin, mii lea dehálaš buori eallimii servodagas. Guovdageainnu suohkan, dat kultuvrralaš váldoguovddáš davvisámi guovllus, háliida leahkit njunušsuohkan vuoruheamis sámi dáidaga ja kultuvrra. Sámegealla ja sámi kultuvra leat eallasat Guovdageainnus, ja dat sáhtta leahkit stuora ovdamunnin oččodeamis olbmuid bisánet dahje ássat Guovdageidnui. Eai leat galle báikki máilmmis gis sámegealla lea servodatguoddi giellan, ja gos sámi kultuvra lea viidát buot servodatsurggiin.

Guovdageainnus leat stuora hástalusat dustet, mat gáibidit nanu ánggiruššama lassáneaddji biras-, dálkkádat- ja luondduhástalusain. Dálkkádat Guovdageainnus lea rievdan ollu manemus čuohtejagis ja ain galgá rievdat dás ovdasguvlui. Dálkkádatroassu ja luondduroassu leabba giehtalagaid, elliid- ja šaddošlájat jávkot ja ekovuogádat eatnamiin ja čáziin leat hearkkit.

Jus mii doalahit heiveheami otná dálkkádahkii, de mii gártat rašis dillái. Mii fertet nanusmahttit iežamet starggasin ja heivehit dálkkádagaide mat leat vuordagis, garvin dihte stuora váttisvuodaid ja goluid boahtteáiggis.

Guovdageainnu suohkanis lea obbalaš ja vuđolaš ovddasvástádus fuolahit álbmoga sihkarvuoda ja oadjebasvuoda min geográfalaš guovlluin. Suohkan galgá nagodit doalahit kritihkalaš servodatdoaimmaid heahtediliin, ja unnimus gearggusvuohta galgá sajis olles organisašuvnnas. Riska- ja rašesvuodaanalysaid bargu lea dehálaš buot dásiin, ja oktan gearggusvuodaplánaiguin ja hárjehallamiiguin lea servodat nanus dustet dáhpáhusaid/heahtediliid mat sáhttet čuožžilit.

Guovdageainnu suohkan – Kautokeino kommune lea riikka stuorámus suohkan areála dáfus. Eanas oassi suohkana areálain leat várrejuvvon LNFR-ulbmiliidda, mat maiddási sihkkarastet areálaid boazodollui, eanadollui, meahcceealáhusaide ja meahcásteapmái. Areálaid sihkkarasten LNFR-ulbmiliidda lea dehálaš ollašuhttin ON guoddevašvuoda mihttomeriin. Min meahcceguovlluin lea dearvvašlaš ja birasgáhttenlaš borramuš lahkosis gávdnamis. Min čáhceresursat lea ráidnasat, ja mii ávkkástallat ráinnas čáziin. Ráinnas áibmu addá buori dearvvašvuoda. Sámi árbevirolaš luondduávkkástallamiin sáhtta olahit guoddevaš ávkkástallama ja gáhttet luondduvalljivuoda.

Sámi árbevirolaš luondduávkkástallamis leat árvvut mat deattuhit olbmuid ollislaš dárbbu luonddus; olmmoš váldá dan mađe go dárbbáša ii ge eambbo, ja luondduriggodagaid hálddašeamis atná muittus boahttevaš buolvaid. Sámi gielas, kultuvrras ja ealáhusain leat lagas čanastagat lundui ja mehciide, ja lea ollu máhttu guovlluid birra gos sápmelaččat leat leamašan áiggiid čađa. Birgejupmi lea guovddáš dajaldat ja árvu dán oktavuodas. Birgejupmi lea vuohki mo birget, nákcet ja máhttit. Dat lea dehálaš árvu ja eallinláhki sámi servodagas, mii čuvoda buot servodatsurggiide. Go birgejupmi lea vuodđun, de lea guoddevaš vuogádat.

Duohtavuoda- ja seanadankommišuvnna raporta jagis 2023:s čujuha ahte dáruiduhttinpolitihka ii vuhtiiváldán váikkuhusaid ja vearrivuodaid mat gárte sámi luondduávkkástallamii ja árbevieruide. Dáruiduhttinpolitihka lea dagahan garra deattu sihke boazodollui ja meahcásteapmái.

Boazodoallu lea dehálaš kulturguoddi ja ealáhus, mas lea divrras mearkkašupmi ollugiidda Guovdageainnus. Viiddis areálat suohkanis leat guohtuneatnamat ja johtingeainnut bohccuide. Boazodollui leat areálat dárbbášlaččat, ja guohtuneatnamiid gáržžideamit leat garra deaddun ealáhussii. Boazodoallu lea okta dain guhte garrasepmosit gillá dálkkádatrievdamiiguin. Roasut boazodoalus čuhcet stuora osiide suohkanis.

Meahcásteamis lea divrras mearkkašupmi ollu ássiide Guovdageainnus. Meahcásteapmi lea sápmelaččaid luondduávkkástallanvuogádat, ja das oaivvilduvvojit doaimmat nu go murjen, bivdin ja šattuid čoaggin. Meahcásteapmi lea dehálaš oassi ollu sápmelaččaid báikedoaluin ja birgejumiin. Mohtorjohtaleapmi lea oassin sámi luondduávkkástallamis, ja otná njuolggadusat eai leat doarvái bures heivehuvvon dasa.

Guovdageainnu biedgguid ássanstruktuvra sáhtta hástalit suohkana bálvalusfuolaheami. Suohkan mearrida gosa viesuid sáhtta cegget, guđet báikkid ja gilit galget vuoruhuvvot ja gosa sáhtta addit lobi biedgguid hukset orrunviesuid ja astoáiggebartaid. Guoddevašvuoda dáfus

dagaha biedgguid orrunviessohuksen guhkes gaskkaid, lassi dálkkádatgássagoluid, eambo resursadárbbuid ja lassi goluid suohkanlaš bálvalusfuolahussii. Infrastruktuvra (luottat, čáhci, ruferusttet ja dulveeastadeapmi) leat divrras gollun hukset ja doalahit. Seammás lea ássama láhčín daid árbevirolaš sámi gilážiin dehálaš identitehtii ja gullevašvuhtii. Oallugat guđet fárrejit dain smávit giliin suohkanis, sii vulget olggos suohkanis. Boahtteáiggis fertejit suohkan ja ássit/eaktodáhtolaččat eambo ovttasbargguid bokte sihkkarastet buori eallinkvalitehta ja buriid birgenlágiid.

Guovdageainnus lea áiggiid čađa leamašan alla bargguhisvuhta. Alla searvan bargoeallimii lea dehálaš fápmun jodihit buvttadeami ja árvoháhkama. Leahkit oahpu ja barggu haga dagaha dávjá unnánat searvama eará servodatosiin ge. Váilevaš čanastat bargoeallimii daguha hástalusaid ovttaskas olbmo ruhtadillái ja nu bahábut čuožžilit eará hástalusat ge.

Guovdageainnu suohkan lea guhkitáigge dihtomielalaččat vuoruhan ealáhusovdánahttima, ja áigodagas 2019-2025 lea leamašan nuppástuhttinistáhtus. Nuppástuhttinprográmma Ovddos lea bargan lasihit ođđa bargosajiid ja sihkkarastit dálá bargosajiid, seammás lea vel nanusmahtten ealáhusaid ja giktalan innovašuvdnamáhtu.

Orrunviessomárkan ferte čuovvut suohkana álbmoga struktuvrra ja ealáhusaid ovdánemiid. Guovdageainnus lea guhkitáigge leamaš váttis orrunviessomárkan. Vátnát viesut lea vuovdimassii, ja unnán dahje ii oktage guoros orrunbáiki leat láigomássii. Dát leat dagahan divrasat viessohattiid. Sidjiide guđiin leat vuollegis dietnasat ja guhkitáigge ekonomalaš hástalusat, lea šaddan váttisin beassat orrunviessomárkanii. Boahttevaš orrunviessodárbbu ferte geahčadit demográfalaš ovdáneami ektui, ja doarvái orrunviesut leat eaktun servodatovdáneami olaheamis.

Guovdageainnu suohkanis lea hástaleaddji suohkanekonomiija, go loatnavealgi lea eambo jahkásaš dienasdássii. Vealggi lassáneapmi ja kapitálagolut borret eambo ahte eambo doaibmadietnasis ja báhcá unnánat bálvalusaid buvttadeapmái. Jus suohkan ii rievdat otná doaimmaheami, de geavvá suohkana bálvalusfuolaheami ovdii.

Ipmárdusat mielváikkuheamis

Ođđa servodatoasi barggadettiin leat buot ássit suohkanis bovdejuvvon mielde váikkuhit, nu maiddái suohkana ealáhusat ja servodateallin. Politihkalaš jodiheamis leat leamašan čoahkkimat sámi ásahusaiguin mat leat Guovdageainnus. Mis lea maid leamašan gulahallan siskkáldasat organisašuvnnas. Ássit lea buktán cealkámušaid, sávaldagaid, nieguid ja oaiviliid mo Guovdageaidnu galggašii leahkit boahtteáiggis.

Mii leat ožžon vuđolat ipmárdusa mii hábme buori eallinkvalitehta dáppe ja mii leat hástaleaddji. Mielváikkuheapmi lea addán midjiide oainnuid ja áddejumi maid álbmot vásiha dehálažžan boahtteáigái.

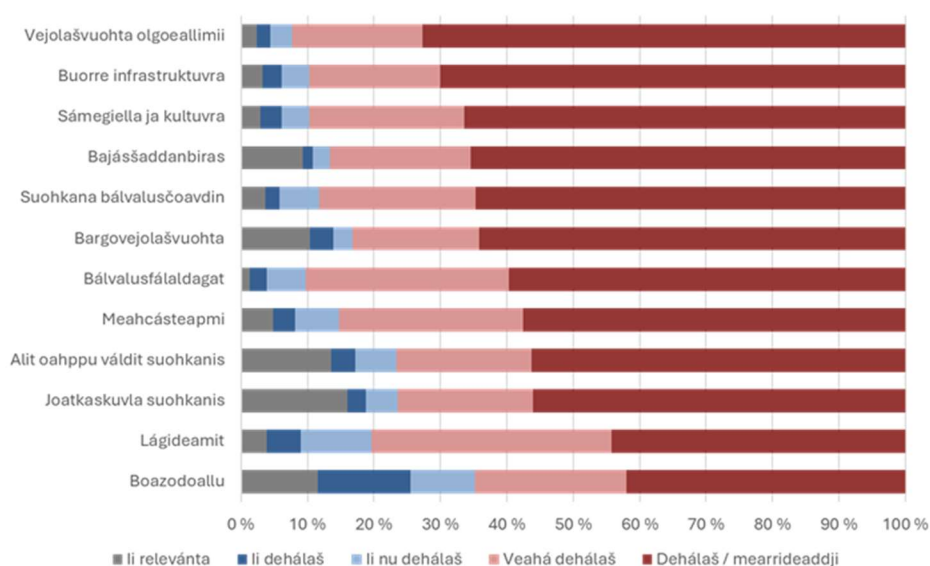
Mis lea leamašan bargobáddji suohkana nuoraidskuvlla- ja joatkkaskuvllaohppiiguin, ja leat ožžon sin cealkámušaid mii lea buorre Guovdageainnus, mii ii leat buorre ja makkár sávaldagat sis leat astoáigái ja boahtteáigái.

Bargobájis nuoraiguin, miessemánu 2024 – okta sátni mii čilge Guovdageainnu:

Oallugat leat maiddái buktán oaiviliid suohkana bálvalusfálaldagaid birra, luohttevašvuoda birra suohkana politihkkariidda ja hállddahussii, rabasvuoda birra, fáttmmasteami ja negatiivlaš guottuid birra servodagas. Mii leat ožžon oaiviliid kollektiivafálaldaga, luoddastánddaid, luovosbeatnaggiid birra ja mo mis lea iežamet birrasiin.

Mii lea dutnje dehálaš orrun dihte Guovdageainnus?

3. Vuoruhanoasit Guovdageainnu váste

Dát kapihtal čilge gosa mii galgat leat joavdan 2037 rádjai vuoruhanoasiiguin oktan servodatmihtuiguin, váldomihtuiguin ja strategiiiguin.

Suohkanplána servodatoasis leat golbma vuoruhanoasi:

It goassege okto
Aldri alene

Birgejupmi buolvvas bulvii
Birgejupmi gjennom generasjoner

Nana vuodđu boahhteáigái
Utviklingskraft for framtida

Vuoruhanoasit deattuhit Guovdageainnu oadjebassan, rabasin, ovttaárvosažžan ja fáttmasteaddji servodahkan, gos mii ávkkástallama ja gáhttema bokte váldit vára luonddus sámi árvvuid ja árbevieruid vuodul. Dáinna vuoduin áigut mii láhčit dili vuoimmi ovdánit. Guovdageainnus galgá leahkit buorre eallin servodagas.

Guovdageainnu suohkana plánabargguin čuvvot álbmotdearvašvuohta, birgejupmi ja ovttrasáđđen čađat perspektiivan.

Álbmotdearvašvuohta lea dehálaš go buori servodaga dovdomearkan leat olbmot geain lea buorre dilli. Láhčimis buori álbmotdearvašvuođa áigu Guovdageainnu suohkan hukset dakkár servodaga mii ovddida dearvašvuođa ja buoredili buohkaide álbmogis, ja dat lea perspektiiva man mii čuovuhit buot servodatosiide. Erenoamážit áigut vuoruhit mánáid ja nuoraid, danin go doaimmat mánáide ja nuoraide leat ávkin olles servodahkii. Hirbmat olu bealit sámi kultuvrras ja eallinvuogis nanusmahttet dearvašvuođa, ja dat galget eambbo deattuhuvvot.

Birgejupmi dahje guoddevašvuohta lea viiddis doaba mii lea guovddážis suohkanlaš plánemis. Dat lea dehálaš danin go fertet sihkkarastet ovdáneapmi gokčá min dárbbuid otne, almmá billisteamis boahttevaš buolvvaid ovddas. Midjiide Guovdageainnus lea dehálaš birgejupmin sihkkarastit sámi kultuvrra materiálalaš vuoddu.

Ovttaráđálašvuohta gaskkal suohkana, álbmoga, ealáhusaid, eará almmolaš aktevrraid, akademii ja eaktodáhtolaččaid lea čoavddusin min báikkálaš servodaga ovdánahttimis. Máhttu hutkat ja ovttasbargat šaddet dás duohko guovddáš doaibman suohkana servodatovdánahttimis, jodiheamis ja bálvalusfuolahusas. Buorre ovttasbargu ja ovttaráđálašvuohta masa buohkat servet iežaset resurssaiguin galget dahkan Guovdageainnu eleš, geasuheaddji ja hutkat suohkanin.

Vuoruhanoassi 1: It goassege okto - Aldri alene

Servodatmihttu dán vuoruhanoasis lea:

Guovdageaidnu lea oadjebas, fáttmasteaddji ja girjás servvodat nana searvevuodain

Guovdageaidnu er et trygt, inkluderende og mangfoldig samfunn med et sterkt felleskap

Servodatmihttus oaivvilduvvo mii galgat bargat ovtas dan badjelii ahte buohkat vásihit birgema, sáhttet searvat servodagas, bargoeallimis ja searvevuodain earáiguin.

Guovdageainnuservodagas galget buot ássit dovdat iežaset fáttmastuvvon ja ovttárvosažžan, ja oažžut seammalágan vejolašvuodaid. Danin galgat mii aktiivvalaš eastadit olggusteami ja vuoruhit daid hearckimus joavkkuid. Mii galgat servodaga gierdevašvuoda viiddidit.

Dán vuoruhanoasis galgá erenoamáš fuomášupmi mánáide ja nuoraide. Mihttun lea hábmen birrasiid gos mánát ja nuorat sáhttet ovdánit, dovdat iežaset oadjebassan, fáttmastuvvon ja hukset olmmáivuodaid. Buorit bajásšaddaneavttut leat dehálaččat vai nuorat háliidit bissut Guovdageainnus rávisolmmožin, ja vai lea geasuheaddjin fárret Guovdageidnui.

Vuoruhanoassi maid guoská buriid suohkanlaš dearvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid láchimii, vai ovdánahttojit lagas oktavuodain álbmogiin, sihke mielváikkuheami ja eaktodáhtolaččaid bokte. Ráddjejuvvon ekonomalaš ja olmmošlaš resurssat gáibidit ahte mii baicce eastadit dearvašvuoda- ja sosiála váttisvuodaid ovdalii go giedahallat easka go váttisvuodát leat čuožžilan. Dáinna lágiin sáhttit álbmogii veahkkin seammás go mii sihkarastet ássiin leat buorit eavttut birget ieža ja veahkehit earáid.

Mis lassánit vuorasolbmot, ja mii eallit guhkibut. Mis galgá servodat mii nákke dustet vuorasnuvvan álbmoga. Min vuorrasat galget eallit oadjebasat ruovttus nu guhká go vejolaš.

Vejolašvuohta beassat árgabeaivvedoaimmaide, olggu ovdii ja deaivvadanbáikkiide leat dehálaš bealit dán vuoruhanoasis. Buorit ja fáttmasteaddji lagasbirrasat duddjojit oadjebasvuoda, gullevašvuoda ja identitehta. Iešguđetlágan orrunbirrasiin galget fállot orrunviesut heivehuvvon daid iešguđet eallinbuolvvaide, ja galgá vejolaš orrut ruovttus guhkimus lági mielde. Mii áigut bargat dan badjelii ahte buohkain Guovdageainnus lea oadjebas ja buorre ruoktu.

Mihttun lea hukset aktiivvalaš ja fáttmasteaddji servodaga go kultuvra ja eaktodáhtolašvuohta leat guovddážiis. Dása maiddái gullá kultuvrralaš doaimmaid doarjun, valáštallan ja eaktodáhtolaš organisašuvnnat, guđet huksejit fámolaš báikkálaš servodaga ja ángiris ássiid. Valljugas kultureallin ja astoáigeálaldagat galget speadjalastet servodaga girjáivuoda, oktan sámi identitehta ja kultuvrra.

Sámi kultuvra lea nanus Guovdageainnus. Servodatmihttu galgá deattuhit sámi giela ja kultuvrra dehálašvuoda identitehtas ja searvevuodas Guovdageainnus. Buolvvaidsearvevuohta lea dehálaš oassi sámi kultuvrras, ja vuorrasat geardi leat árbevirolaš máhtu ja sámegiela guoddit. Deaivvadeamis buolvvaid gaskka galget nannet searvevuoda ja gullevašvuoda, seammás go dehálaš árbevirolaš máhtut oahpahuvvojit.

Vuoruhanoasis leat dát váldomihtut:

1. Mánáin ja nuorain Guovdageainnus lea oadjebas ja buorre bajásšaddan

2. Guovdageainnu álbmogis lea buorre eallinkvalitehta ja mávssolaš árgabeaivvit, gos buohkat leat ovttáárvosaččat
3. Guovdageaidnu lea oadjebas ja ahkeheivehahtti servodat
4. Guovdageaidnu lea sámii servodat, gos sámii giella, kultuvra ja eallinláhki leat birgejuvmin

Váldomihttu 1.1 Mánáin ja nuorain Guovdageainnus lea oadjebas ja buorre bajásšaddan

Dán galgá suohkan bargat	Buohkat sáhttet veahkkín:
- Vuoruhit mánáidgárddiid ja skuvllaid mat nannejit buorredili, oahppama ja buriid guottuid mánáide, ohppiide ja bargiide. - Addit heivehuvvon fáldalaga mii sihkkaraste árra ángiruššama ja erenoamážit fuolaha hearkkes mánáid ja nuoraid - Nannet ovttasbarggu gaskkal mánáidgárddiid, skuvllaid, ruovttuid ja lagasbirrasa - Láhčit girjás fáldalagaid, doaimmaid ja eahpeformála deaivvadanbáikkiid mánáide ja nuoraide - Doalahit kulturskuvlla mas girjás ja buorre oahpahusfálaldat nanne sámii giella ja kultuvrra	- fuolahit ahte mánát ja nuorat fuomášuvvojit ja ožžot dan veahki man dárbbasit go dárbbasit - fuolahit ahte mánáin ja nuoran leat oadjebas rávisolbmot birrasis guđet dustejit sin ipmárdusain ja vuhtiiváldimiin - fátmmastit buot mánáid sosiála arenaide - ii dohkkehit givssideami - ángirit fátmmastit ja leat olbmážagat - guhkitáigái oktasaččat vuoruhit nuoraid boahttevaš bargofápmun ja gelbbolašvuohtan Guovdageainnuservodahkii - hutkat fáldalagaid, doaimmaid ja eahpeformála deaivvadanbáikkiid mánáide ja nuoraide

Váldomihttu 1.2 Guovdageainnu álbmogis lea buorre eallinkvalitehta ja mávssolaš árgabeaivvit – gos buohkat leat ovttáárvosaččat

Dán galgá suohkan bargat	Buohkat sáhttet veahkkín:
• Láhčit dili girjáivuhtii ja fátmmastit buot doaibmadásiid, etnisitehtaid, oskkuid, seksuála sojuid ja eallindiliid • Láhčit dili ássiide, beroškeahhtá agi, sohkaheallit, doaibmadási ja eallindili, ja	• atnit eallinkvalitehta oktasaš ovddasvástádussan • dihtomielalaččat válljet dearvvašlaččat • lihkadit fysalaččat

ovddidit buori álbmotdearvvašvuoda ja eallinkvalitehta • Movttiidahttit fysalaš ja sosiála lihkadeami, lasihit iešbirgema ja vásihit birgema • vuoruhit psyhkalaš dearvvašvuoda, eastadeami ja árra ángiruššama • Ángiruššat buohkaid gaskkas eambbosiid bargoeallimii, erenoamážit nuoraid ja hearkkes joavkkuid • Doarjut ja ovttasbargat eaktodáhtolaččaiguin, valášallanservviiguin ja servviiguin mat rikkis ja girjás kultuvrra-, astoáige- ja valášallanfálaldagaid dollet • Bargat buohkaide vejolažžan háhkat oadjebas orrunbáikkiid ja orrunbirrasiid gos deaivvadanbáikkid mat loktejit positiivvalaš dearvvašvuoda • Veahkehit nu ahte unnánat vásihit orrunviessomárkana váttisin • deattuhit buori bargobirrassa, HMS- ja lagašbargama olles suohkanorganisašuvnnas	• ovttasbargun eastadit veahkaválddálašvuoda ja illasteami • dohkkehit girjáivuoda ja atnit nuppiid ovttáarvosažžan • bures vuostáiváldit sisafárrejeddjiiid ja ođđa bargiid nu ahte sii loktet bures ja fátmmastuvvojit Guovdageainnuservodahkii • searvat eaktodáhtolaš bargguide • Hábmets fátmmasteadji kultuvrra valášallanservviin ja eará fálaldagain mat lasihit olbmuid doaimmaid • Buohkat sáhttet hutkat doaimmaid, proševttaid, arenaid ja lágidemiid mat leat buorin báikkálaš servodahkii • Kulturbirrasiiguin láchit geasuheadji ja vejolaš dáidda- ja kultureallima • buot bargoadit sáhttet ovddidit fátmmasteadji ja dearvvašlaš bargobirrassa
--	---

Váldomihttu 1.3 Guovdageaidnu lea oadjebas ja ahkeheivehahtti servodat

Dán galgá suohkan bargat	Buohkat sáhttet veahkin:
• Heivehit arenaid buolvaiddeaivvadeamiide gos kultuvra gaskkustuvvo ja árbevierut sealluhuvvojit • Ovttasrádiid eaktodáhtolaččaiguin lágideat sosiála ja kultuvrralaš doaimmaid vuorasiidda	• heivehit iežaset ruovttuid • láchit dili nu ahte vuorasolbmot sáhttet atnit iežaset gelbbolašvuoda ja resurssaid ávkin servodahkii • Movttiidahttit sosiála searvamii ja fátmmastepmái

• Ovdánahttit dorvvolaš dearvvašvuodabálvalusaid main mihttu lea loktet birgema ja eallinkvalitehta ja eastadit doaibmangahččama • heivehit vuorasfuolahusa nu ahte buohkat besset orrut ruovttus nu guhká go sáhttet • láchčit nu ahte vuorasolbmuid oidnet ja addit dan veahki man dárbbasit go dárbbasit • láchčit nu ahte min vuoras ássit sáhttet váldit atnui digitála reaidduid ja čálgobálvalusaid	
---	--

Váldomihttu 1.4 Guovdageaidnu lea sámi servodat gos sámi giella, kultuvra ja eallinláhki leat birgejupmin

Dán galgá suohkan bargat	Buohkat sáhttet veahkkin:
• Diktít sámi giela, kultuvrra ja eallinlági leahkit nanusin buot hálddašeamis ja bálvalusfálaldagain • Nannet sámegielagiid lassáneami, addit buohkaide vejolašvuoda oahppat giela • nannet ovttasbarggu giella- ja kulturbirrasiguin, oahpahusasahusaiguin ja báikkálaš servviiguin sámi giela ja kultuvrra dáfus • Heivehit sámi árbevirolaš máhtu seailuheapmái • Veahkkin oahpahit árbevirolaš máhtu skuvllaid, mánáidgárddiid ja kulturskuvlla bokte	• Oahppat sámegiela • Hupmat sámegiela iešguđet arenain • Čalmmustahttit sámi giela ja kultuvrra • Ovttasbargat sámegielat doaimmaiguin mat nannejit giellageavaheami ja sámegiela oinnolašvuoda • Doalahit sámi árbevirolaš máhtu aktiivvalaš geavahemiin ja oahpahemiin

Vuoruhanoassi 2: Birgejupmi buolvvas bulvii - Birgejupmi gjennom generasjonar

Servodatmihttu dán vuoruhanoasis lea:

Guovdageaidnu ávkkástallá ja hálddaša luondduválljodagaid ja birrasa guoddevaččat boahhtevaš buolvvaide

Guovdageaidnu forvalter naturressursene og miljøet for framtidige generasjoner gjennom bærekraftig bruk.

Servodatmihttu lea min luonddu- ja birasresurssaid hálddašeami birra, nu ahte mii heivehit otná dárbbuide almmá billisteamis boahhtevaš buolvvaid ovddas. Min luondduávkkástallan lea heivehuvvon min birrasiidda, ja vuodđun das lea hálddašit resurssaid guoddevaččat.

Hábmemis vuoruhanoasi geavahuvvui sámegielat doaba Birgejupmi goappašat gielain. Birgejupmi mearkkaša birget, máhttit ja sáhttit. Dat lea dehálaš árvu ja eallinvuohki sámi servodagas. Luondduresurssaid ektui lea Birgejumis sáhka guoddevaččat ávkkástallat luondduresurssaid almmá headušteamis boahhtevaš buolvvaid ektui.

Guovdageainnu suohkan lea Norgga stuorámuš suohkan areála dáfus, ja min guovllut leat dehálaččat seailuheamis materiála vuodu sámi kultuvrras. Mii galgat hálddašit areálaid, riggodagaid ja resurssaid sámi luondduipmárdusa vuodul, ja váldit vuhtii guhkitáigge birgema.

Dán vuoruhanoasit maiddá čujuhuvvojit min áiggi dálkkádathástalusat. ON dálkkádatpanela cealká ahte dálkkádatrievdamat dáhpuhuvvet ja dan duodaštusat eai leat biehttaleamis. Dálkkádatrievdamat dagahit billistemiid olbmuid ja lundui. Dat rievdamat leat čiekŋaleappot go ovdal várohuvvon, ja eat mii leat vuos oaidnán daid váikkuhusaid viidodagaid. Guovdageaidnu ferte, nu riika ja máilbmi muđui ge, ráhkkanit dálkkádatrievdamiidda ja leahkit gearggus dustet daid.

Vuoruhanoasis leat dát váldomihtut:

1. Guovdageaidnu váldá vára luondduvalljivuođas ja sámi kultuvrra ja eallinlági vuodus
2. Guovdageaidnu lea dálkkádat- ja biraslašheivehahtti servodat
3. Guovdageainnus lea birgenláhki luondduvuodot ealáhusain ja meahcásteamis

Váldomihttu 2.1 Guovdageaidnu váldá vára luondduvalljivuođas ja sámi kultuvrra ja eallinlági vuodus

Dán galgá suohkan bargat	Buohkat sáhttet veahkkín:
• hálddašit meahcceguovlluid čielga árbevirolaš vuogi mielde plánavuogádagas ja buriin čuovvulemiin • Váldit vuhtii ja heivehit meahcceguovlluid vuoinŋasteapmái ja	• Várrogasat vánddardit mehciin • Ávkkástallat areálaid dásedit • Hálddašit searveareálaid guoddevaččat • Váldit vára iežas eatnamis

návddašeapmái • deattuhit máhtolaš fuolaheami biologalaš valljivuodas areálaplánemis • láchit ealáhusareálaid mat sihke fuolahit ealáhusaid dárbbuid ja vuhtiiváldet luonddu ja dálkkádaga • Juohkit áddejumi sámi luondduávkkástallama birra majoritehtaservodahkii ja eará eiseválddiide • Bargat guovddáš eiseválddiiguin lágaid ja njuolggadusaid heivehit sámi luondduávkkástallamii	• Ovddidit luondduvalljivuoda mátkeealáhusaide
---	--

Váldomihttu 2.2. Guovdageaidnu lea dálkkádat- ja birasheivehahti servodat

Dán galgá suohkan bargat	Buohkat sáhttet veahkin:
• unnidit dálkkádatváikkuhusaid plánaáigodagas, earret eará energijaseastimiin visttiiguin ja unnidit mátkkoštannuoskkideami • areálapolitihkain geahpedit dálkkádatgássaid golaheami, doalahit dálkkádatgássaid ja ovddidit biraslaš meannudeami • Áŋgiruššat golahemiin vuhtiiváldit birasheivehemiid ja gierdogeavahanekonomiija • Heivehit dálkkádatrievdamiidda ja olgguldas váikkuhusaide buori plánemiin, kártemiin ja doaimmaiguin	• Ássit ja fitnodagat sáhttet válljet buktagiid maid lea čielga dálkkádat- ja birasberoštupmi • Nuppes geavahit ovdalii go oastit odđa • oahppat ja čohkket máhtu biraslaš doaimmaid birra maid ieš sáhtta dahkat • Jearahit biraslaš buktagiid ja bálvalusaid, sihke suohkanis ja earáin • Fitnodagat sáhttet biras sertifiseret • Rátkkit ruskaid ovdal bálkesta • Buoridit energijagolaheami • Vázzit, sihkelastet ja mátkkoštit kollektiivafievrruiguin dávjjibut

Váldomihttu 2.3 Guovdageainnus lea birgenláhki luondduvuđot ealáhusain ja meahcásteamis

Dán galgá suohkan bargat	Buohkat sáhttet veahkin:
• sihkkarastet boahtteáigái luondduvuođu sámi árbevirolaš ealáhusaid nugo boazodollui ja meahcásteapmái • Láhčit ealáhusovdánahttima ja loktet árvoháhkama báikkálaš ođasmahtti luondduresurssaid vuodul • Heivehit eanadollui vejolaš areálaid • Sihkkarastet rievttis hálldašeame báikkálaš luondduriggodagain • Veahkin doalahit guoddevaš borramušbuvttadeami báikkálaš ođasmahtti luondduresurssaid vuodul • Mánáidgárddiid ja skuvllaid bokte oahpahit boahttevaš buvvi birgejumi ja guoddevaš báikkálaš resurssaid ávkkástallama birra	• Oastit báikkálaš borramušaid • Birgenláhkái meahcástit • Loktet iežas gelbbolašvuoda mo ávkkástallat báikkálaš luondduresurssaid guoddevaččat

Vuoruhanoassi 3: Nana vuodđu boahhteáigái – Utviklingskraft for framtida

Servodatmihttu dán vuoruhanoasis lea:

Guovdageaidnu lea geasuheaddji sámi ja eamiálbmotservodat mii ovdána

Guovdageaidnu er et attraktivt samisk- og urfolkssamfunn i utvikling

Servodatmihttu deattuha ealáhusovdánahttima, árvoháhkama ja innovašuvnna Guovdageainnus. Mii áigut sihkkarastet suohkanis leat geasuheaddji ealáhusat buriid rámmaeavttuid, infrastruktuvrra ja gelbbolašvuodaloktema bokte, mii guoská sihke ássiide ja suohkanorganisašuvdnii. Suohkan ferte maiddá plánema ja buriid suohkanlaš bálvalusaid ja áššemeannudemiid vuodul sihkkarastet buriid rámmaeavttuid ealáhusaide.

Ealáhusovdánahttin báikkálaš resurssaid vuodul lea nana vejolašvuohta Guovdageainnus. Dat guoská sihke luondduresurssaid ja resurssaide mat čatnasit sámi kultuvrii ja historjái. Leat stuora vejolašvuodát háhkat árvvuid, virgádit olbmuid, ođđahutkosiid ráhkadit ja innovašuvnnaid hábmet main lea vuodđu dáidda- ja kulturásahusain. Dása maiddá laktásit vejolašvuodát sámi kulturárbbi ektui, profešuvnnalaš dáidagii ja hutkás ealáhusaide. Dákkár ovdáneapmi lea mearrideaddji dahkamis Guovdageainnu geasuheaddji orrun- ja barganregiovdnan, oktan ovdamuniin ahte Guovdageaidnu lea ealas sámi servodat.

Ovttasráđiid servodataktevrraiguin áigut mii hukset servodaga mii fuolaha dárbbuid ja láchčá dili ovdáneamiide. Guovdageainnu suohkan galgá heivehit infrastruktuvrra mii gokčá boahhteáiggi dárbbuid. Dása gullá maid hukset digitála infrastruktuvrra dássálagaid gávpogiiguin ja stuorit báikkiiguin, nu ahte ássit ja ealáhusat sáhttet ovdánit almmá hehttehusaid.

Mii galgat leahkit orrun- ja bargansuohkan gos lea álki dahkat jierpmálaš dálkkádat- ja birasválljejumiid. Buohkaide galgá vejolaš válljet vázzit, sihkkelastit dahje ávkkástallat kollektiivačovdosiid, beroškeahhtá dearvvašvuoda ja agi. Olaheamis dan mihtu, de fertejit huksejuvvot earret eará vázzin- ja sihkkelgeainnut, ja kollektiivafálaldat buoriláhkai ovdánahttot.

1. Guovdageaidnu lea ealáhusheivehahti suohkan
2. Guovdageaidnu lea geasuheaddji orrunbáiki, gos infrastruktuvra gokčá servodaga dárbbuid ovdáneapmái ja buoredillái
3. Guovdageaidnu lea guoddevaš ja gelbbolaš sámi servodat

Váldomihttu 3.1 Guovdageaidnu lea ealáhusheivehahti suohkan

Dán galgá suohkan bargat	Buohkat sáhttet veahkkín:
• Aktiivvalaččat láchčit ja ovttasbargat strategalaččat priváhta ealáhusaiguin • Báikkálaš ealáhusaide láchčit dili ain ovdánit	• Ovttasbargat suohkaniin innovašuvnnaiguin ja ealáhusovdánahttimiin • Guoddevaš árvoháhkama hábmet

• Láhčit dili grándariidda, eambo odđasahemiide ja odđa biraslaš ealáhusaide • Suohkana njuolggadusaiguin almmolaš háhkamiid oktavuodas sihkkarastit buriid ovdánavjolašvuodaid bissovaš ealáhusaide ja gávppašit báikkálaččat • Doalahit guoddevaš mátkeealáhusaid maid vuodđun lea dat erenoamáš luonddu- ja kulturárvvut mis Guovdageainnus, ja doalahit merkema guoddevaš mátkkoštanbáiki	• Leahkit doarjjan báikkálaš ealáhusaide iežas gávppašemiin ja searvamiin kulturfálaldagaide
---	--

Váldomihttu 3.2 Guovdageaidnu lea geasuheaddji orrunbáiki, gos infrastruktuvra gokčá servodaga dárbbuid ovdáneapmái ja buoredillái

Dán galgá suohkan bargat	Buohkat sáhttet veahkin:
• Láhčit dili birgenláhkái ássamii mii seailuha báikkálaš identitehta, sámi kultuvrra ja luondduresurssaid, seammás go sihkkarastojit dárbbaslaš bálvalusat ja infrastruktuvrrat • Fysalaš hábmema bokte ráhkkanahhtit birrasiid buori álbmotdearvvašvuoda váse • Heivehit viessosajiid orrunviesuide ja ealáhusvisttiide Guovdageainnu márkanis ja Mázes • Ovttasbargat sihkkarastin dihte eleš ássama Mázes • Deattuhit oinnolaš sámi identitehta areálahálddašeamis, arkitektuvrrain ja šilttain • Fuolahit ja divodit suohkana visttiid	• Rámpot Guovdageainnuservodaga • Searvat gilisearvái vai beasat ángiruššat buriid orrunkvalitehtaid ealas giliide • Ealáhusat sáhttet ovttasbargat heivvolaš beliiguin ovdánahttit iešguđetlágan orrunviesuid ja orrunbirrasiid • Geavahit fálaldagaid ja deaivvadanbáikkiid lagasbirrasis • Áimmahuššat ja doallat ortnegis orrunbirrasiid • Vánddardit várrogasat ja váras johtolagain. • Vázzit ja sihkkelastit go lea vejolaš

• Servodatsihkkarvuohta ja gearggusvuohta galgá čuovvovaš temá buot doaimmain • Hukset buori kvalitehta digitála infrastruktuurra olles Guovdageidnui • Váldit vuhtii johtolatsihkarvuoda buot suohkanlaš plánemiin • Heivehit dohkálaš luottaid, vázzin- ja sihkkelgeainnuid mat ángiruššet eambbosiid vázzit ja sihkkelastit • Váikkuhit buoridanguvlui kollektiivafálaldagas vai sihkkarastet fálaldaga mii gokčá Guovdageainnuservodaga dárbbuid	
--	--

Váldomihttu 3.3 Guovdageaidnu lea ovttaráđalaš ja gelbbolaš servodat

Dán galgá suohkan bargat	Buohkat sáhttet veahkkín:
• Ovdánahttit Guovdageainnuservodaga ovttrasáđiid dutkan- ja ovdánahttinbirrasiiguin, akademiiain, bargoeallimiin, báikkálaš servodagain ja almmolaš surggiin • Doalahit ovddolaš skuvllaid mat nannejit ja ovdánahttet ohppiid fágalaš gelbbolašvuoda ja ovddidit oahppanmovtta ja miela • Ássiidfátmmasteami laktit oassin plánavuogá dahkii ja bálvalusaid ovdánahttimii • Systemáhtalaččat bargat rabasvuodain, mielváikkuhemiin ja čiekŋudanbargguiguin • Doalahit dohkálaš fágalaš ja ekonomalaš bálvalusfálaldaga	• aktiivvalaččat searvat servodatdigaštallamiidda • hukset oadjebas digaštallanvuoiŋŋa • Searvat boahttevaš bálvalusaid ovdánahttimii • Sihke ealáhusat, organisašuvnnat ja eaktodáhtolaš joavkkut sáhttet ovttasbargat suohkaniin čoavdit bargguid mat ovdal leat leamašan fálaldatbálvalusas, muhto mat eai dárbbas leahkit

• Čielgasit juohkit dieđuid suohkana bálvalusfálaldagaid birra ja čielggadit ássiid vuordámušaid daidda • Hábmets kultuvrra jođiheddjiide ja bargiide mo aktiivvalaččat innovašuvnnain ja nuppástuhttimiin dustet boahttevaš dárbbuid • Leahkit rabas ja fáttmmasteaddji suohkanorganisašuvdna • Vuoruhit intersuohkanlaš ovttasbarggu gokko guoddevaš ávkki dahká	
---	--

4. Areálastrategiija

Areálastrategiija lea dat čanastat mii galgá sihkkarastet ahte mihtut ja strategiijat servodatoasis leat gittalagaid suohkana areálaplánaiguin. Suohkanplána areálaoassi stivre areálageavaheami Guovdageainnus juridihkalaččat geatnegahtton doaibmamiin. Areálastrategiija galgá vuodđudit boahttevaš suohkanplána areálaoasi molsuma.

Buorit plánaproseassat areálaplánemis leat mearrideaddji vai sihkkaraste ollislaš ja guoddevaš čovdosiid mat fuolahit sihke báikkálaš servodaga dárbbuid ja biraslaš beroštumiid. Dákkár proseassat lámččet dili mielváikkuheapmái álbmogii, ealáhusaide ja eará berošteddjiide, ja dahket vuodu guhkitáigge ja stádis mearrádusaide.

Viiddis dispenserenpráksis ii leat vuogas, go dat sáhtá goaridit suohkana areálaplána ulbmila ja láivudit plánavuogádaga ja suohkana luohttámuša. Dat sáhtá dagahit hágganeami ovdáneamis, váilevašvuodaid koordineremis ja loktet riidduid iešguđetlágan berošteddjiid gaskki. Olahan váste sávahahtti ovdáneame ja seammás seailluhit suohkana luonddu- ja kulturárvvuid, de lea dehálaš vuoruhit buori ja fátmmasteaddji plánaproseassa.

Dál lea Guovdageainnu suohkan vuosttaš geardde ráhkadan areálastrategiija, ja proseassas leat eanaš boahán cealkámušat mat gusket meahcásteapmái, ja boazodoalloguovlluid gáhttemii. Suohkan áigu dán vuoro ahte areálastrategiija galgá leahkit bajitdássásaš, ja mii čielggada ahte Guovdageainnu suohkan galgá iežas areálahálddašeamis:

- váldit vára luonddu ekovuogádagain
- nannet Guovdageainnu sámi kulturguoddiin ja sihkkarastet luondduvuodu sámi kultuvrii
- lámččet dili dálkkádat- ja biraslašheivehahtti ovdáneapmái ja lassáneapmái
- veahkkinn hábmet dearvvašlaš, fátmmasteaddji ja oadjebas báikkálaš servodagaid
- ráhkkanit rabas ja fátmmasteaddji plánaproseassaide mat ovddidit mielváikkuheami ja rabasvuoda

Areálastrategiijat:

1. Areálarehketdoallu galgá ráhkaduvvon ovdal go bargu suohkanplána areálaosiin álggahuvvo
2. Huksenprošeavttain ja plánabargguin galgá gokko leaš vejolaš, jotkojuvvot dálá infrastruktuuraid lahkosis
3. Suohkanlaš ásodatguovllut plánejuvvot lahka suohkanlaš bálvalusaid
4. Mii áigut vuoruhit buori báikeovdáneami Guovdageainnu márkanis ja Mázes, mii vuhtiiváldá universála hábmemma, estetihka, vázzinbálgáid, deaivvadanbáikkiid ja stoahkanšiljuid
5. Lámččet viessosajiid ja orrunviesuid iešguđet sturrodagaide
6. Čahkken vejolašvuhta galgá kártejuvvot ja adnojuvvot ovdal go lámččojuvvo huksen ođđa guovlluide. Ođđa huksema berrejit dahkkot dálá guoskevaš huksenguovlluid ja infrastruktuurra.
7. Ođđa huksema galget leahkit heivehuvvon guvlui ja eanadahkii, ja sisabahkkemiid gáržžideapmi berre deattuhuvvot

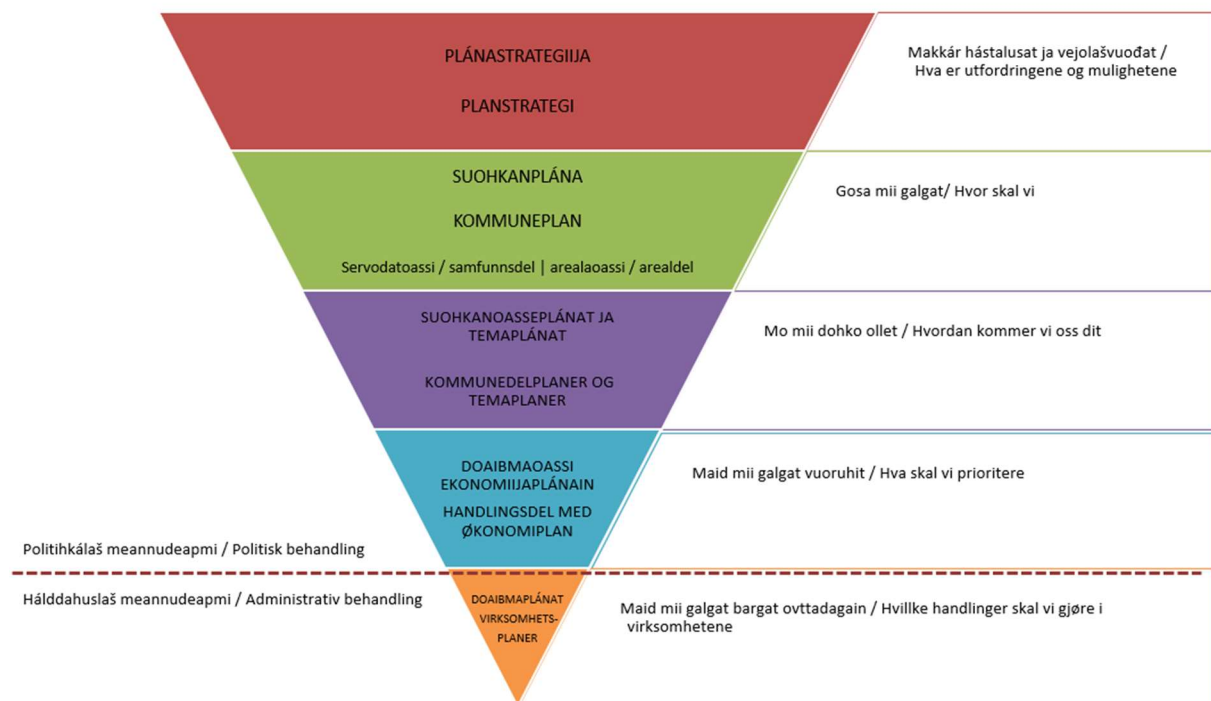
8. Mii áigut sihkkarastit ahte luondduguovllut obbalohkái eai váikkuhuvvo dahje unnimus lági mielde váikkuhuvvojit teknihkalaš sisabahkkemiiguin
9. Mii galgat sihkkarastit luondduvuođu boazodollui ja meahcásteapmái
10. Ođđa astoáigebarttaid huksen galgá álgoálggus heivehuvvot bálddalagaid guovlluide gos leat juo barttat. Vuosttažettiin ii galgga astoáigebarttaid huksen láhččot Máze gillái.
11. Heivehit ealáhusovdánahttima veardidemiiguin areálaoasis várret ođđa guovlluid ealáhusaide ja industriijai
12. Čielggadit guovlluid mátkeealáhusaid ulbmiliidda, ja sihkkarastit ahte eai dagat riidduid báikkálaš ávkkástallamii
13. Plánaproseassaid bokte sihkkarastit plánaide buori mielváikkuheami ja čanastumiid
14. Čuovvut mearriduvvon areálaplánaid dainna lágiin ahte unnimus lági mielde addit dispensašuvnnaid
15. Bargat dan badjelii ahte muohtaskuteriin sáhhtá vuoddjit vieso luhtte skuter máđijai
16. Bargat dan badjelii ahte láhtut ja máđijat báikkálaččat hálddašuvvot nu ahte árbevirolaš ávkkástallan ja meahcásteapmi vuhtiiváldo

5. Suohkanplána čuovvoleapmi

Dát kapihtal čilge mo suohkan galgá bargat suohkanplána servodatoasi čuovvolemiin, ja daid mearriduvvon mihtuiguin.

Plánen lea mo lávket máhtus doaibmamii. Suohkana plánavuogádat galgá leat reaidun lávkemis mihtus doaibmamii. Suohkanplána servodatoassi galgá leahkit vuodđun buot plánemiidda ja ovdánahttimiidda suohkana organisašuvnnas, ja dainna lágiin sihkkarastte ahte guoddevašvuoda mihttomearit ovttahttojit suohkana plána- ja stivrenvuogádahkii.

Čanastagat suohkanlaš plánenvuogádagas galget deattuhuvvot eambbo go ovdal. Dál galgá čielgaseappot čatnat oktii guoddevašvuoda mihttomeriid, suohkanplána servodatoasi ja areálaoasi, čuovvovaš temá- ja suohkanoasseplánaid, dan jahkásaš molsuma doaibma- ja ekonomiiaplánas, ja surggiid ovttataplánaid.

Visot odđa plánat ja strategiiat galget čujuhit guđe servodatmihtu dat galget ollašuhhtit. Guovdageainnu suohkanis – Kautokeino kommune lea doaibma- ja ekonomiiaplána suohkanplána doaibmaoasis, mas lea njealji jahkái ekonomiiaplána ja okta jahkebušeahhta. Doaibmaoassi čilge mo suohkanplána galgá čuovvuluvvot njealje boahttevaš jagi, ja reviderejuvvot jahkásaččat. Dat vuodđuda suohkana resursa vuoruhemiid, plánema ja bargguid, ja čielggada doaibmabijuid suohkana ekonomalaš eavttuid vuodul. Dat galgá čájehit mo servodatmihtut gullevaš mihtuiguin ja strategiiaguin čuovvulahttojit ekonomalaš vuoruhemiid bokte.

Suohkana plánastategiija daid boahttevaš suohkanstivraáigodagaide čilge lagabui mo servodatmihtut galget čuovvuluvvot ja čielggaduvvot temáplánain ja suohkanoasseplánain. Plánastategiija lea politihkalaš reaidun vuoruhemiide guđiid plánaid suohkan galgá ráhkadit

boahhtevaš jagiid. Dat maiddái čielggada galgá go suohkanplána suohkanstivrraáigodagas reviderejuvvot ollislaččat vai osiid mielde.

Plánastrategiija galgá hehttet ráhkadeamis eambbo plánaid go dárbu, ja dat plánat mat evttohuvvojit baicce nannejit fágaraštildeaddji ovttasbargguid ja ángiruššamiid, čielga čanastagain suohkana doaibma- ja ekonomiiaplánii.